

9. Романенко М.І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем. - Дніпропетровськ: - Промінь, 2000. - 160с.
10. Сергеев Н.К. Непрерывное педагогическое образование: концепция и технологии учебно -научно педагогических комплексов (вопросы теории): Монография. СПб., Волгоград, 1997. - 166с.
11. Цокур О.С. Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі: данина моді чи потреба часу? // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед університету ім. Ушинського, 2002. - Вип.10, ч.1. - С.117 - 120 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ БАЗОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В.І. Шахов

Розбудова незалежної, демократичної Української держави зняла перешкоди на шляху до інтеграції наукових ідей, передових освітніх технологій. Але водночас нові реалії сучасності відкрили перед вітчизняною наукою глибинний пласт нерозв'язаних проблем. Серед них неабияке значення має реформування вищої педагогічної освіти, приведення її до рівня міжнародних стандартів.

Нинішньою вищою педагогічною школою взято як стратегічний напрям – інтеграцію до європейської освіти, забезпечення якісної підготовки майбутніх учителів, їх конкурентоспроможність на національному й міжнародному ринках праці. В зв'язку з цим з особливою гостротою постає проблема оволодіння майбутніми учителями базовими педагогічними знаннями, уміннями та ціннісними орієнтаціями, котрі відповідають сучасному рівню педагогічної освіти й становлять основу (базис) для успішної професійної діяльності або ж для продовження неперервної освіти.

Розв'язання цих складних завдань значною мірою залежить від чіткого визначення мети, змісту та технології базової педагогічної освіти. Через те однією з актуальних проблем вищої педагогічної школи є розробка сучасної концепції неперервної педагогічної освіти в цілому і базової педагогічної освіти майбутніх учителів, зокрема.

Актуальність дослідження проблем базової педагогічної освіти майбутніх вчителів визначається, з одного боку, винятково важливою роллю саме вузівського етапу професійного становлення майбутнього педагога, а з іншого – потребою сучасної української школи в педагогах високого рівня компетентності, здатних до розв'язання найрізноманітніших завдань, які виникають у загальнопедагогічній діяльності й постійного професійного зростання в умовах неперервної професійної освіти.

Як відомо вузівський етап неперервної педагогічної освіти закладає її базис, а тому посідає провідне місце в системі професійної підготовки педагога.

Базова педагогічна підготовка як інваріант професійної є загальною для підготовки майбутнього вчителя, незалежно від обраного ним фаху. А тому її роль у професійно-особистісному становленні педагога важко переоцінити. Особливого значення вона набуває в умовах євроінтеграційних процесів, характерних як для всієї системи вищої освіти в цілому, так і педагогічної, зокрема. Формальне приєднання України до Болонського процесу, яке відбулося в 2005р., вимагає тепер реальних змін як у змісті, так і технології вищої освіти. Сформована уніфікована вітчизняна система вищої педагогічної освіти вступає в суперечність із вимогами диверсифікації, багатоступеневості, неперервності, а тому потребує певної трансформації.

Усвідомлюючи виняткове значення вузівського (базового) етапу педагогічної освіти, науковці пропонують різноманітні шляхи її удосконалення й зосереджують свою увагу на окремих сторонах змісту або ж процесу базової педагогічної підготовки.

У працях А.М. Алексюка, І.М. Богданової, О.А. Дубасенюк, М.І. Сметанського, Г.В. Терещука, Л.О. Хомич та інших вчених досліджуються різноманітні аспекти вдосконалення професійної підготовки студентів, розкриваються основні функції майбутнього фахівця, що

забезпечують ефективність процесу його адаптації до реальної професійної діяльності. Основна увага приділяється підготовці творчої, відповідальної особистості майбутнього фахівця, здатної до неперервного професійного й особистісного розвитку.

Наприкінці ХХ століття в світовому педагогічному просторі з'явився ряд нових ідей і концепцій, які спрямовані на обґрунтування діяльнісно орієнтованої системи професійної підготовки вчителів, здатних до ефективної навчально-виховної роботи в школі. До них належать концепції рефлексуючого вчителя-практика (П. Гьорст), базової педагогічної освіти, спрямованої на практичне теоретизування (Д. Макінтур), бази знань учителя (Л. Шульман), рефлексивної вчительської підготовки (Д. Лістон, К. Зейшнер), дослідження професійного розвитку вчителя (Л. Крімер-Хейон, М. Галтон, В. Дойлі, Г. Пондер, М. Фулан, А. Харгрівс), дослідження професійної компетентності вчителя (М. Кеннеді) та ін.

І все ж, не дивлячись широкий інтерес з боку науковців різних країн до проблеми базової педагогічної освіти, на даний час вона залишається недостатньо дослідженою, а зміст і технологія педагогічної підготовки майбутніх учителів в умовах євроінтеграційних процесів потребує кардинальних змін. Найбільшою завадою на шляху підвищення ефективності базової педагогічної освіти є відсутність цілісної концепції базової педагогічної підготовки майбутнього вчителя, яка забезпечувала б єдність структурних, змістових та процесуальних компонентів базової педагогічної підготовки.

Очевидно, що більшість проблем сучасної педагогіки є такими ж давніми, як і вона сама. Хіба не актуальними сьогодні є слова Я.А. Коменського, що вчителі «повинні бути не тільки керівниками своїх вихованців, але й друзями» [1].

Або нашого геніального співвітчизника Г.С. Сковороди: «Учитель повинен бути людиною глибокого розуму, високої моралі, ставитися з повагою, любов'ю, довірою до своїх вихованців, мати «сродність» до педагогічної діяльності, бути людяним, чуйним, гуманним, чесним, щоб відповідно формувати в юнацтва шляхетні якості, збудити їх свідомість, навчити самопізнанню, ґрунтуючись на їх природних здібностях, нахилах» [3].

І нарешті не менш актуальними для сучасної педагогічної освіти є думка П.П. Блонського: «Ми не збираємося навчити студента «всьому», але ми повинні навчити його самоосвіті, навчити його самостійно, протягом усього майбутнього життя, коли поряд не буде ні лекторів, ні викладачів, вивчити все, що йому потрібне» [цит. за 2, с.43].

Але актуальність будь-якого дослідження може бути підтверджена ще й тим, наскільки загальні (вічні) проблеми педагогіки загострюються, вступають в суперечності з вимогами конкретного часу.

Прикметною ознакою нинішнього етапу українського суспільства є інтеграція в Європейську спільноту, що потребує відповідних змін в освітній галузі в цілому і педагогічній, зокрема. Найбільш гострими суперечностями є протиріччя між:

- загальноєвропейською тенденцією до неперервності педагогічної освіти (освіти упродовж життя) й відсутністю концептуальних обґрунтувань базової педагогічної підготовки майбутніх учителів як складової системи неперервної педагогічної освіти;

- нагальною потребою суспільства у формуванні особистості вчителя-професіонала, здатного до рефлексії, постійного самовдосконалення протягом усієї професійної кар'єри, й реальним вузькофункціональним підходом до його базової педагогічної підготовки;

- превалюванням у змісті педагогічної освіти когнітивного компоненту й необхідністю дотримання цілісного, компетентнісного та аксіологічного підходів щодо формування особистості майбутнього вчителя, котрий має володіти усіма необхідними професійними компетенціями, гуманістичними ціннісними орієнтаціями, позитивною Я - концепцією;

- домінуванням у сучасному освітньому процесі формуючих, імперативних методів і технологій, що базуються на соціально заданих нормах, еталонах поведінки, взаємодії й комунікації й необхідністю посилення проєктивності, діалогічності, особистісно-творчих ініціатив у діяльності суб'єктів педагогічного процесу;

- реальними можливостями змінити місце і роль загальнопедагогічної складової в

системі вищої педагогічної освіти, забезпечити цілісність, гармонійність, системність підготовки майбутнього вчителя до загальнопедагогічної діяльності, посилити її спрямованість на здобуття базових педагогічних знань, умінь, засвоєння гуманістичних ціннісних орієнтацій через внутрішню інтеграцію педагогічних дисциплін та низьким рівнем її практичного втілення у навчально-виховний процес.

Конкретизуючи більш детально останню суперечність, хотілося б навести додаткові аргументи про важливість саме загальнопедагогічної складової у структурі професійної освіти вчителя. В останній час, особливо з переходом на багатоступеневу університетську педагогічну освіту, намітилися вкрай негативна тенденція до скорочення частки педагогічних дисциплін в її структурі. Очевидно, причетні до цього, вважають педагогіку другорядною наукою, а то й взагалі не наукою, а зайвим баластом для майбутнього педагога, який на їхню думку повинен краще знати хімію, математику, географію біологію і т.д. Проте ми не схильні звинувачувати когось в негативному ставленні до своєї науки. Очевидно, в такому вкрай зневажливому ставленні до педагогіки швидше винні не математики, фізики хіміки і навіть, далекі від неї функціонери. Велика провина лежить на самих педагогах-науковцях, які не відстоюють статус педагогіки як науки справді науковими знахідками і відкриттями.

Найбільш вразливе місце в педагогіці – це недостатня обґрунтованість педагогічних теорій, які нерідко вибудовані на хиткому фундаменті схоластики. У підручниках та посібниках, за якими навчаються студенти, нерідко спостерігається дві крайності. В одному випадку автори прагнуть до суто науково-теоретичного викладу основних педагогічних положень, а в іншому – намагаються звести педагогіку до позбавлених теоретичного обґрунтування рекомендацій. Тому то ці книги студенти читають лише перед семінарами або перед екзаменами. На наше ж запитання до вчителів, хто з них, готуючись до уроків, заглядає в педагогіку ствердно відповіли лише 11% вчителів-практиків і то лише тоді, коли готуються до відкритого уроку. На інше запитання, чого найбільш бракує Вам у педагогічній діяльності – 96% тих же вчителів відповіли – знань і сформованих умінь психологічного впливу на дитину.

Глибинною причиною такого стану, на наше переконання, є штучна ізоляція педагогіки від психології, котра, розпочавшись з часів гоніння на педологію (30-рр. ХХ ст.), так і не змогла позбутися, властивих їй вад схоластичності, декларативності, ідеологічної односторонності й відірваності від практики. Втративши зв'язок зі своєю науковою базою – психологією, педагогіка перетворилася на набір необґрунтованих декларацій і рекомендацій.

До пошуку шляхів ефективного розв'язання суперечностей у базовій педагогічній освіті нас спонукали також аналіз наукових розвідок і ознайомлення з досвідом роботи колег по цеху, який ми черпали, спілкуючись з ними та їхніми кращими вихованцями, під час проведення щорічних олімпіад з педагогіки, що проходили на базі Вінницького державного педагогічного університету протягом 200-2004 рр.

Організуючи та оцінюючи різні конкурсні завдання як теоретичного, так і практичного характеру, ми ще раз утвердилися в своєму припущенні, що якість базової педагогічної підготовки визначається не лише знаннями педагогічних понять (когнітивний компонент) і навіть не лише уміннями аналізувати та розв'язувати педагогічні ситуації (діяльнісно-творчий). Її ефективність значною мірою визначається відношенням студентів до оволодіння педагогічною теорією та практикою, ставленням до себе як суб'єкта педагогічної освіти і власного розвитку. Найвищі бали отримували на конкурсах ті студенти, які не тільки володіли знаннями, але, зумівши опанувати собою й аудиторією, продемонструвати свої особистісні якості: здібності, креативність, комунікативність тощо.

Шукаючи шляхи та способи розв'язання зазначених суперечностей, ми прийшли до усвідомлення необхідності переосмислення теоретико-методологічних засад та концептуальних підходів щодо підготовки вчителя, здатного до вирішення сучасних педагогічних проблем, а також розробки принципово нових концептуальних засад базової педагогічної освіти, відповідно до вимог особистісно орієнтованої та компетентнісної парадигми.

Отже, ефективна базова педагогічна освіта майбутніх має вибудовуватися на таких

теоретичних засадах:

Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя має особистісно орієнтовану основу, яка передбачає гармонійне поєднання зовнішньо орієнтованої і внутрішньо орієнтованої освіти (А. Маслоу), що утворюють систему взаємопов'язаних базових педагогічних знань, умінь, ціннісних орієнтацій та професійно-особистісних якостей (самостійності, креативності, внутрішньої мотивації учіння, позитивної Я-концепції).

Базова педагогічна освіта забезпечує обумовленість базових педагогічних знань і вмінь особистісною системою гуманістичних ціннісних орієнтацій студента, що сприяє формуванню готовності майбутнього вчителя до переходу в професійній діяльності від педагогіки ЗУНів до педагогіки розвитку й творчості. Такий підхід до розуміння критеріїв освіти відрізняється від характерного для традиційної системи, зорієнтованої переважно на засвоєння студентами певного обсягу знань і умінь. Мета особистісно орієнтованої педагогічної освіти полягає в сприянні, підтримці і розвитку людини в людині (гуманістичних ціннісних орієнтацій), актуалізації її механізмів саморозвитку, самореалізації, самовиховання й інших, необхідних для становлення самобутнього особистісного образу і діалогічної взаємодії з вихованцями та колегами.

Зміст особистісно орієнтованої педагогічної освіти повинен включати все, що потрібно педагогові для розвитку власної особистості. Щоб знайти себе, свій індивідуальний стиль педагогічної діяльності, майбутньому вчителю потрібно вибрати і вибудувати власний світ цінностей, увійти у світ знань, опанувати творчими способами вирішення навчальних і виховних проблем, відкрити рефлексивний світ власного «Я» і навчитися керувати ним. Відповідно до цього зміст особистісно орієнтованої базової педагогічної освіти має включати чотири обов'язкові компоненти: аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-творчий і особистісний.

Процес базової педагогічної освіти має дієво-практичний характер, готує не тільки до майбутньої педагогічної діяльності через зміст і структуру навчального процесу у вищому закладі освіти, а забезпечує впровадження у навчальний процес цілей і цінностей професійної діяльності як провідних детермінантів процесу педагогічної підготовки.

Якісну базову педагогічну підготовку забезпечує педагогічна система, яка передбачає формування мотиваційної, теоретичної і практичної готовності до загальнопедагогічної діяльності, здатність до неперервного професійного саморозвитку особистості.

Теоретичний компонент системи базової педагогічної підготовки визначає підсистему дефініцій, мети, завдань, функцій, які розкривають сутність досліджуваного явища. Він будується на основі принципів: а) загальнодидактичних (науковості; систематичності та наступності навчання; свідомості, самостійності й активності у навчанні; індивідуалізації та диференціації; оптимізації; емоційності; зв'язку теорії з практикою); б) специфічних (цілісності, суб'єктності, інтегративності, контекстності, проблемності, діалогічності, інтерактивності, об'єктивності).

Технологічний компонент передбачає визначення комплексу засобів формування основних компонентів готовності в умовах інтерактивної модульно-варіантної технології навчання на засадах особистісно-орієнтованого і системного підходів. Технологічний підхід передбачає структурно-функціональну взаємодію основних компонентів підготовки (цільовий, змістовий, процесуальний, результативний), етапи, критерії і показники визначення рівнів базової педагогічної готовності, відповідні педагогічні умови: гармонійної цілісності, єдності структурних, змістових і процесуальних компонентів; науковості, гуманістичної й професійної спрямованості змісту педагогічної освіти; індивідуалізації темпів його засвоєння та об'єктивізації оцінювання результатів.

Основою навчального процесу є інтерактивна модульно-варіантна технологія, заснована на принципах диференціації та індивідуалізації навчання, що дозволяє створити умови для формування так званої індивідуальної траєкторії навчання студента.

Оцінювання ефективності базової педагогічної підготовки має системний, об'єктивний характер, передбачає досягнення цілей, що адекватні структурі та функціям педагогічної

діяльності, загальним намірам професійно-особистісного розвитку, здійснюється на основі використання інноваційних технологій та засобів діагностики.

Ці засади стали основоположними нашої концепції базової педагогічної освіти, провідною ідеєю якої є положення про те, що базову педагогічну освіту можна розглядати як систему змістово-педагогічного та організаційно-методичного забезпечення процесу базової педагогічної підготовки студентів до загальнопедагогічної діяльності, в основу якої покладено системний, особистісний, аксіологічний та компетентнісний підходи, які визначають загальні принципи до визначення її структури, спрямованості, змісту й технології реалізації і забезпечують формування у студентів базових педагогічних компетенцій, детермінованих гуманістичними ціннісними орієнтаціями, становлення майбутніх учителів як справжніх суб'єктів педагогічної діяльності, готовими не лише до виконання професійно важливих функцій, а й успішної професійно-особистісної самореалізації упродовж життя.

Література:

1. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения / Под ред. А.И. Пискунова: В 2 тт. - М.: Педагогика, 1982. - Т.1. - 656с.; Т.2. - 576с.
2. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: Навчальний посібник/ За заг. ред акад. О.Г. Мороза. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2001. – 337с.
3. Развитие народной освіти и педагогической мысли на Украине /X - поч. XX ст./: Нариси/ Редкол.: М.Д. Ярмаченко та ін. – К.: Рад. шк., 1991. – 364 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

О.М. Шевченко

Мистецька освіта сьогодення переживає період переосмислення усталених традицій, стереотипів та виникнення інноваційних ідей. Мета й завдання професійної мистецької освіти розглядаються в контексті переходу від авторитарної до гуманістичної педагогіки. У зв'язку з цим очевидними, на наш погляд, стають кілька пріоритетних, важливих для сучасного мистецько-освітнього процесу напрямів його розвитку: особистісно зорієнтований, культурологічний та діалогічний підходи. Саме вони найбільш повно сприяють гуманізації навчального процесу, уможливаючи досягнення гармонії у відносинах між особистістю та соціальною сферою життя. Завдяки їм поповнюються й поглиблюються знання студентів, підвищується рівень сформованості певних якостей, збагачується життєва компетенція, а також формується «людина культури».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наприкінці ХХ століття проблему формування культури студентів вищих музичних навчальних закладів розглядали Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та інші. Різним аспектам виховання культури учнівської молоді присвячено також сучасні дослідження В. Андрущенко, В. Арнольдова, О. Бабченко, О. Барабаш, Г. Бриль, В. Бутенка, Л. Бутенко, І. Бужиної, В. Вирового, І. Карпенка, О. Коберника, Л. Коваль, А. Комарової, І. Котенєвої, Є. Коцюби, В. Кудрявцевої, Л. Луганської, С. Пролєєва, С. Шаргородської, І. Шалімова, Г. Шевченко, П. Щербань та інших.

Теоретичне обґрунтування культурологічної освіти майбутнього вчителя здійснене І.А. Зязюном, який розробив методологічні засади формування його культури як передумова готовності не тільки до професійно-педагогічної, але й до суспільно-політичної та соціально-культурної діяльності [2; 3]. Учений правомірно розглядає культурний потенціал учителя як чинник творчого саморозвитку особистості та відводить вищій педагогічній школі провідну